

Andrzej Wiśniewski

"Pojęcia materialne w prawie cywilnym. Studium z zakresu metodologii nauki prawa cywilnego. Rozważania ogólne", S. Ritterman, Kraków 1962 : [recenzja]

Palestra 7/11(71), 64-65

1963

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Przepisy naszego prawa spadkowego spełniają zatem już obecnie — choć z pewnością w sposób jeszcze niepełny — funkcje socjalistycznego prawa spadkowego. Wzmacniają one spójność rodziny, urzeczywistniają zasadę ochrony własności drobnotowarowej, a zwłaszcza ochronę indywidualnych gospodarstw pracujących chłopów, zapewniają rozwój własności osobistej jako narzędzia stałego podwyższania materialnego i kulturalnego poziomu życia mas pracujących, stwarzają silną zachętę do zwiększania intensywności pracy i podnoszenia jej wydajności.

Przez realizację tych funkcji prawo spadkowe przyczynia się także do dalszego rozwoju sił wytwórczych kraju.

Omawiana książka jest drugim wydaniem uniwersyteckiego podręcznika prawa spadkowego, którego pierwsze wydanie z 1961 r. szybko zniknęło z półek księgarskich. Wskazuje to zarówno na żywość problematyki prawa spadkowego, jak i na rzadkość opracowań z tego zakresu. Obecne wydanie tylko nieznacznie różni się od poprzedniego. Ustawodawstwo, orzecznictwo i piśmiennictwo uwzględnione jest do końca września 1962 r.

Prawo cywilne i kodeks rodzinny. Wyd. V. Wyd. Prawn. Warszawa 1963 r., s. 384.

Kolejne, zaktualizowane według stanu prawnego na dzień 1 czerwca 1963 r. wydanie zbioru przepisów zawiera przepisy ogólne prawa cywilnego, prawo rzeczowe, prawo o księgach wieczystych, kodeks zobowiązań, prawo spadkowe i kodeks rodzinny wraz z przepisami wprowadzającymi oraz międzynarodowe prawo prywatne.

Zbiór ten, ze względu na poważnie zaawansowany tok prac legislacyjnych nad projektem nowego kodeksu cywilnego oraz kodeksu rodzinnego i opiekuńczego, będzie już prawdopodobnie ostatnim zbiorem przepisów obecnie obowiązujących.

S. Ritterman: *Pojęcia materialne w prawie cywilnym. Studium z zakresu metodologii nauki prawa cywilnego. Rozważania ogólne. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Rozprawy i studia. Tom XLVII. Nakładem UJ. Kraków 1962 r., s. 338.*

Przedmiotem pracy jest, jak pisze autor, metoda materialna tworzenia naukowo-dogmatycznych pojęć prawnych, w szczególności prawnocywilnych. Ta metoda materialna, w przeciwieństwie do metody czysto formalnej nie wychodzącej w konstrukcjach poza elementy zawarte w samej treści norm prawnych, sięga do podłoża społecznego norm i z niego czerpie składniki do łączenia elementów treści przepisów pozytywnych w pojęcia naukowe. Metoda ta, której załączki znajdujemy już w dogmatyce burżuazyjnej, hołdującej jednak przeważnie metodzie formalnej, znajduje — zdaniem autora — grunt do pełnego rozwoju w dogmatyce socjalistycznej dzięki odmiennym podstawom teoretycznym tej ostatniej oraz dzięki określonej tendencji politycznej, jaka cechuje socjalistyczną naukę prawa, a polega na ujawnianiu treści klasowej prawa.

W dziedzinie nauki prawa karnego, w pewnym sensie świadomie odróżnia się pojęcia formalne od pojęć materialnych, co znalazło wyraz w takich określeniach, jak „przestępstwo w znaczeniu formalnym” i „przestępstwo w znaczeniu material-

nym". Natomiast w nauce prawa cywilnego nie uświadomiono sobie jeszcze dostatecznie tej różnicy metodologicznej. W następstwie tego postępowi cywiliści przystępują wprawdzie do badania instytucji prawnych od strony ich podłoża społecznego, jednakże nie przeprowadzają w swej systematyce podziału pojęć na formalne i materialne. Aby temu stanowi rzeczy zaradzić, autor opracował monograficzne problemy dogmatycznych pojęć materialnych w nauce prawa przy szczególnym uwzględnieniu problematyki prawa cywilnego.

Początkowe rozdziały książki poświęcone są przedstawieniu prawnych pojęć naukowych, ideopoznawczego charakteru naukowych pojęć dogmatycznych, zagadnieniu pojęć materialnych, formalnym i materialnym pojęciom dogmatycznym. Większa część pracy poświęcona jest omówieniu różnych doktryn burżuazyjnych, poczynając od szkoły prawa natury, a na teoriach Petrażyckiego, Kelsena, amerykańskiej szkoły socjologicznej i Rossa kończąc. W ostatniej części monografii, dotyczącej problematyki szczegółowej, autor omawia pojęcia prawa cywilnego, osoby prawne, prawo podmiotowe, prawo własności, delikt cywilny.

J. Balicki: *Problemy kolizyjne prawa spadkowego*. PWN. Warszawa 1963 r., s. 124.

W literaturze polskiej niewiele jest opracowań monograficznych poświęconych części szczegółowej międzynarodowego prawa prywatnego. Omawiana praca wypełnia tę lukę w stosunku do problematyki kolizyjnej prawa spadkowego.

Sąd polski, mając do rozstrzygnięcia problem spadkowy z elementem obcym, a więc rozpatrując sprawę spadkową po cudzoziemcu zmarłym w Polsce albo po obywatelu polskim zmarłym za granicą lub też mając do czynienia ze spadkiem, w skład którego wchodzi mienie znajdujące się za granicą — musi ustalić przede wszystkim, jakie prawo jest właściwe w tych sprawach. Czy właściwe więc jest prawo polskie, czy też obce, a jeśli obce, to prawo jakiego mianowicie kraju? Od tego bowiem zależy, według jakiego prawa ma być ocenione dziedziczenie ustawowe, dziedziczenie testamentowe, zdolność testowania, zdolność dziedziczenia, forma testamentu, hezdiedziczność spadku itd. Z zagadnieniami tymi, na które znajdujemy odpowiedź w książce, styka się polski urzędnik konsularny. Styka się z nim także notariusz sporządzający testament cudzoziemca albo obywatela polskiego, jeśli testament ten obejmuje także majątek położony za granicą. Z problemami tego typu może się też zetknąć w swej praktyce adwokat. Trzeba bowiem pamiętać, że w okresie ostatnich kilkunastu lat spraw i problemów kolizyjno-spadkowych było więcej niż w okresie, który upłynął między wydaniem polskiej ustawy o prawie prywatnym międzynarodowym (1926 r.) a wybuchem II wojny światowej.

Autor pracy nie omawia w niej (co wynika zresztą z tytułu książki) przepisów materialnych, merytorycznych prawa spadkowego. Pominięte też są problemy międzynarodowego procesu cywilnego — poza omówieniem własności sądów polskich w sprawach spadkowych z elementem obcym. Nie omawia się też w pracy podstawowych pojęć międzynarodowego prawa prywatnego. Autor wychodzi bowiem z założenia, że pojęcia te są czytelnikowi znane, a w każdym razie może on znaleźć ich wyjaśnienie w licznych, także powojennych opracowaniach.

Praca rozpoczyna się od podania i omówienia źródeł prawa. Z kolei przedstawione są następujące zagadnienia: prawo właściwe dla spraw spadkowych (statut spadkowy), zdolność dziedziczenia, zdolność testowania, forma testamentu, spadek